

СУМСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

майдан Незалежності, 2, м. Суми, 40000, тел. (0542) 78-27-77, факс 78-27-55

E-mail: mail@sm.gov.ua web: www.sm.gov.ua Код ЄДРПОУ 14005581

№ _____

На № 7/36/12920-20 від 28.07.2020

**Міністерство розвитку громад
та територій України**
samsoniukko@minregion.gov.ua

**Про виконання постанови
Кабінету Міністрів України**

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1029 «Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики», листа від 28.07.2020 № 7/36/12920-20 надаємо аналітичну записку про основні тенденції зміни значень показників, що застосовуються для розрахунку індексу регіонального людського розвитку.

Додаток: на 6 арк. в 1 прим. у форматі Word.

Заступник голови

Віталій МАКСИМЕНКО

**Аналітична записка
про основні тенденції зміни значень показників, що застосовуються
для розрахунку індексу регіонального людського розвитку**

Сумська обласна державна адміністрація

Довге та здорове життя

В області спостерігається тенденція до незначного збільшення **середньої очікуваної тривалості життя при народженні** з 71,23 років у 2015 році до 72,43 років у 2019 році (2016 рік – 71,68; 2017 рік – 72,3; 2018 рік – 72,26). У чоловіків зазначений показник збільшився з 65,98 років у 2015 році до 67,28 років у 2019 році (2016 рік – 66,59; 2017 рік – 67,49; 2018 рік – 67,22); у жінок – з 76,39 років у 2015 році до 77,44 років у 2019 році (2016 рік – 76,63; 2017 рік – 76,87; 2018 рік – 77,17). Різниця між показниками тривалості життя у чоловіків та жінок у 2015 році складала 10,41 рік, у 2019 році – 10,16 років.

Незважаючи на поступове зниження коефіцієнта смертності з 17 на 1 тис. населення у 2015 році до 16,2 у 2019 році (2016 рік – 16,9; 2017 рік – 16; 2018 рік – 16,4), природний приріст населення має тенденцію до зростання від'ємного значення і становить у 2019 році -10,2 на 1 тис. населення (2015 рік – -8,2; 2016 рік – -8,9; 2017 рік – -8,7; 2018 рік – -9,9).

Зростання середньої очікуваної тривалості життя при народженні відбулось за рахунок зниження смертності:

дітей віком від 0-17 років – з 0,65 на 1 тис. осіб відповідного віку в 2015 році до 0,4 у 2019 році (2016 рік – 0,6; 2017 рік – 0,5; 2018 рік – 0,4);

від туберкульозу – з 13,1 на 100 тис. населення у 2015 році до 9,9 у 2019 році (2016 рік – 9,9; 2017 рік – 8,4; 2018 рік – 10,7);

від злоякісних новоутворень – з 205,5 на 100 тис. населення у 2015 році до 161,9 у 2019 році (2016 рік – 204,8; 2017 рік – 233; 2018 рік – 189);

від хвороб системи кровообігу – з 1120,7 на 100 тис. населення у 2015 році до 625,7 у 2019 році (2016 рік – 1112,9; 2017 рік – 1044,7; 2018 рік – 1045).

Покращення зазначених показників досягнуто, зокрема, за рахунок реалізації обласних програм, спрямованих на наближення якісної, своєчасної, високоспеціалізованої медичної допомоги до жителів, збільшення тривалості та підвищення якості життя населення, у тому числі програми підтримки системи громадського здоров'я, програми перспективного розвитку закладів охорони здоров'я третинного рівня, цільової програми розвитку реперфузійної, кардіохірургічної та реабілітаційної допомоги тощо.

Відкрито центр рентгененоваскулярної хірургії на базі обласної клінічної лікарні і відділення інтервенційної кардіології, реперфузійної та інтенсивної терапії – у міській клінічній лікарні № 1, функціонує служба діагностичного телеметричного кардіологічного консультування на базі комплексу «UNET», що дозволило підвищити рівень вчасної діагностики захворювань серцево-судинної системи та їх ускладнень; проведено заміну джерел іонізуючого випромінювання для 3 гамма-терапевтичних апаратів на суму 13,9 млн гривень в обласному онкологічному диспансері; проведено

реконструкцію будівель онкологічного диспансеру (12,6 млн гривень), капітальний ремонт протитуберкульозного диспансеру (7,5 млн гривень).

Станом на 01.01.2020 чисельність наявного населення області становить 1068,2 тис. осіб (на 01.01.2016 – 1113,3 тис. осіб). Спостерігається щорічне скорочення чисельності населення в середньому на 9-10 тис. осіб.

Загальний коефіцієнт скорочення чисельності населення на 1 тис. осіб наявного населення зріс з -9,1 у 2015 році до -12,3 у 2019 році (2016 рік – -7,9; 2017 рік – -9,3; 2018 рік – -11,8).

Зазначені тенденції обумовлені, зокрема, низьким рівнем народжуваності та високим рівнем смертності, а також інтенсивним міграційним відтоком населення в працездатному віці, особливо молоді. Так, за рівнем народжуваності область віднесена до депресивних областей (коефіцієнт народжуваності скоротився з 8,8 на 1 тис. населення у 2015 році до 6 у 2019 році (2016 рік – 8; 2017 рік – 7,3; 2018 рік – 6,5)).

З метою поліпшення ситуації в області реалізуються заходи, спрямовані на зменшення кількості хронічних захворювань серед населення, основним з яких є профілактична робота щодо формування здорового способу життя та громадської свідомості населення.

Серед причин смертності населення області 3 місце утримують зовнішні причини (самогубства, нещасні випадки, травми та отруєння). При цьому **смертність населення від навмисного самоушкодження** займає майже 23% у структурі зовнішніх причин смерті.

В області спостерігається тенденція до зниження коефіцієнту смертності від навмисного самоушкодження з 29,9 на 100 тис. осіб наявного населення у 2015 році до 21,1 у 2019 році (2016 рік – 21,6; 2017 рік – 19,6; 2018 рік – 20,9). Слід зазначити, що протягом 2015-2019 років також спостерігалось зниження захворюваності на розлади психіки і поведінки з 320,1 на 100 тис. населення у 2015 році до 254,3 у 2019 році (2016 рік – 297,8; 2017 рік – 281,4; 2018 рік – 260), що вплинуло на зменшення суїцидальних випадків.

Подальше зниження смертності від самоушкоджень потребує проведення превентивно-профілактичної роботи, надання морально-правової, психологічної, соціальної допомоги громадянам, у тому числі тим, які опинились в складних життєвих ситуаціях, належного соціального захисту сімей з дітьми та осіб похилого віку, популяризації здорового способу життя тощо.

Добробут та гідні умови праці

Обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу в 2019 році зріс проти 2015 року в 1,9 раза, проте порівняно з 2018 роком зменшився на 8,7% і становить 13098,8 гривні.

Зростання показника протягом 2015-2018 років обумовлено, з одного боку, збільшенням дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок розширення бази оподаткування та обсягів дотацій і субвенцій з державного бюджету, поступовим підвищенням рівня заробітної плати, з іншого боку – спостерігається скорочення чисельності населення області.

Поряд з цим маємо негативну динаміку показника у 2019 році порівняно з 2018 роком, що пояснюється зменшенням у 2019 році обсягів трансфертів, отриманих з державного бюджету, майже на 2 млрд гривень (-21,4%), Зазначена

ситуація пов'язана, головним чином, із зміною починаючи з 01.03.2019 механізму фінансування пільг та житлових субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, обсяг субвенції з державного бюджету на фінансування яких у 2019 році скоротився на понад 2,1 млрд гривень (-71,7%).

З метою забезпечення коштами видаткової частини місцевих бюджетів відповідно до потреб в області реалізуються заходи щодо збільшення надходжень до місцевих бюджетів, ефективного та раціонального використання бюджетних коштів та недопущення втрат місцевих бюджетів; систематично проводяться колегії, наради, апаратні наради при голові Сумської обласної державної адміністрації за участю голів районних державних адміністрацій, об'єднаних територіальних громад, міських голів, керівників місцевих фінансових органів, головних розпорядників коштів місцевих бюджетів з питань виконання місцевих бюджетів та їх збалансування для забезпечення виконання вимог частини 4 статті 77 Бюджетного кодексу України.

Суттєвим проблемним питанням в області залишається дефіцит коштів на оплату праці працівників бюджетної сфери, зокрема, освітньої галузі.

Серед причин незабезпеченості коштами на заробітну плату працівників галузі освіти – низький показник щільності населення, який становить 45,05 осіб на кв. кілометр при середньоукраїнському показнику 75,15 осіб; незадовільний стан дорожньо-транспортної інфраструктури регіону, що не дозволяє здійснювати закриття шкіл і підвезення учнів до місця навчання та у зворотньому напрямку.

Поряд з цим слід зазначити, що у 2020 році спостерігається поглиблення зазначеної проблеми, у зв'язку з тим, що до втрат місцевих бюджетів внаслідок пандемії додалося зменшення вдвічі проти 2019 року обсягу додаткової дотації на передані з державного бюджету видатки з утримання закладів освіти і охорони здоров'я, за рахунок якої здійснюється оплата праці обслуговуючого персоналу загальноосвітніх навчальних закладів (область втратила 275,7 млн гривень).

З метою забезпечення своєчасної оплати праці працівників бюджетної сфери Сумською обласною державною адміністрацією направлено лист Прем'єр-міністру України щодо внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2020 р. № 302 «Про затвердження Порядку використання коштів фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиною коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками», додавши до порядку використання такої напрямком як додаткова дотація з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення соціальних гарантій працівників бюджетної сфери та покриття диспропорцій у місцевих бюджетах, що виникли внаслідок карантинних заходів.

В області збережено позитивну динаміку зростання грошових доходів населення, зокрема, у 2019 році заробітна плата зросла на 17,1% проти попереднього року (2015 рік – на 19,9%; 2016 рік – 19,8%; 2017 рік – на 43,9%; 2018 рік – на 23,2%).

Поряд з цим спостерігається коливання показника **відношення середньої заробітної плати до мінімальної**. Так, за підсумками 2016 року порівняно з попереднім роком показник зріс на 0,16 в.п. та склав 2,87 раза, що є найвищим рівнем за останні 5 років. Однак, у 2017 році порівняно з попереднім роком

відношення середньої заробітної плати до мінімальної зменшилось на 1,01 в.п. та склало 1,86 раза, що пов'язано із зростанням розміру мінімальної заробітної плати більше, ніж удвічі по відношенню до 2016 року (у 2015-2019 роках за виключенням 2017 року мінімальна заробітна плата зростала в середньому на 14,4% за рік).

У 2019 році зазначений показник залишився низьким по відношенню до 2015-2016 років, але порівняно з 2017-2018 роками спостерігається зростання до 2,06 раза.

Слід зазначити, що у 2020 році у зв'язку з запровадженням карантинних заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби, спостерігається погіршення ситуації на ринку праці (призупинення діяльності або закриття окремих суб'єктів господарської діяльності, оптимізація чисельності працівників, надання відпусток без збереження заробітної плати тощо), що, відповідно, призводить до погіршення динаміки показника відношення середньої заробітної плати до мінімальної.

З метою легалізації доходів та відносин у сфері зайнятості діють робочі групи з питань легалізації виплати заробітної плати та зайнятості населення. У 2019 році проведено 4 засідання обласної і 245 засідань місцевих робочих груп, де заслуховувались керівники суб'єктів господарювання, які забезпечували низький рівень заробітної плати, неповну зайнятість найманих працівників. За результатами засідань суб'єктам господарювання рекомендовано вжити заходів щодо виплати заробітної плати з урахуванням міжпосадових (міжкваліфікаційних) співвідношень в оплаті праці у розмірах більших за мінімальну заробітну плату, забезпечення нормального режиму роботи працівників.

Спільні дії органів державної податкової служби області і місцевих органів влади сприяли підвищенню рівня заробітної плати працівників 962 підприємств-юридичних осіб, 1,4 тис. фізичних осіб-підприємців (до місцевих бюджетів додатково надійшло 6,2 млн гривень податку на доходи фізичних осіб). За результатами заходів податкового контролю у суб'єктів господарювання виявлено 1,5 тис. найманих осіб, праця яких легалізована (до місцевих бюджетів додатково надійшло 1,1 млн гривень).

Управління Держпраці у Сумській області проведено 191 інспекційне відвідування щодо порушення трудового законодавства, у ході яких виявлено 81 суб'єкт господарювання, що використовує працю 654 працівників без належного оформлення (винесено відповідні фінансові санкції на суму 48 млн гривень).

Постійно проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота щодо реалізації законодавства про працю, легалізації трудових відносин, виплати заробітної плати, соціального захисту працівників, зокрема, відповідні матеріали розміщуються у друкованих і електронних засобах масової інформації.

Для запровадження дієвого соціального діалогу на національному рівні з метою збереження та розвитку економічного та трудового потенціалу держави необхідним є відновлення діяльності Національної тристоронньої соціально-економічної ради.

Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних зріс з 28,8% до кількості громадян, які мали статус безробітного протягом року, у 2015 році до 32,7% у 2019 році (2016 рік – 32,4%; 2017 рік – 35,2%; 2018 рік – 34,2%).

Погіршення значення показника за підсумками 2019 року порівняно з відповідним показником попереднього року пояснюється збільшенням ринку праці майже на 2%.

Зростання кількості безробітних та інших шукачів роботи відбулося за рахунок вивільнення працівників із сфери державного управління, охорони здоров'я, освіти, а також з ринкоутворюючих промислових та сільськогосподарських підприємств області у зв'язку із скороченням обсягів виробництва продукції (СТОВ «Дружба-нова», ТОВ «Мотордеталь-Конотоп», казенне підприємство «Шосткинський казенний завод «Імпульс» тощо).

Спостерігається зростання чисельності безробітних, які користуються послугами обласної служби зайнятості – з 44,2 тис. осіб у 2018 році до 45 тис. осіб у 2019 році.

Загальна чисельність осіб, забезпечених роботою, проти 2018 року зросла на 0,8% та склала 26,8 тис. осіб, у тому числі працевлаштованих до набуття статусу безробітного – на 5,4%, безробітних, працевлаштованих за сприяння служби зайнятості – зменшилась на 2,7%. При цьому середня тривалість пошуку роботи скоротилась на 5 днів та становила 120 днів.

Актуальними проблемними питаннями працевлаштування безробітних в області є невисокий рівень заробітної плати у запропонованих вакансіях (серед вакансій, поданих роботодавцями до обласної служби зайнятості, 33% – з мінімальною заробітною платою; лише 4% – з заробітною платою вище середньообласного рівня); невідповідність професійно-кваліфікаційного рівня безробітних вимогам роботодавців, структурний дисбаланс попиту та пропозиції робочої сили, сезонна зайнятість сільського населення, міграція молоді в пошуках роботи тощо.

З метою сприяння працевлаштуванню безробітних, зокрема, для забезпечення відповідності їх професійно-кваліфікаційного рівня вимогам роботодавців, у 2019 році за направленням служби зайнятості професійне навчання проходили 3,8 тис. осіб, у тому в центрах професійно-технічної освіти державної служби зайнятості – 3,5 тис. осіб (рівень працевлаштування після закінчення навчання – 97,7%).

Упроваджувались нові підходи роботи з роботодавцями та шукачами роботи, у тому числі електронні сервіси з використанням інтернет-технологій – на початок 2020 року створено 4,4 тис. електронних кабінетів роботодавців, 10,2 тис. електронних кабінетів шукачів роботи; започатковано інститут кар'єрного радника, якими у 2019 році здійснено первинне профілювання 31,5 тис. шукачів роботи, поглиблене профілювання – 25,4 тис. безробітних; створено банк даних відео-резюме для шукачів роботи, відео-презентації вакансій, інтерактивні карти вакансій тощо.

Проводилась профорієнтаційна робота зі старшокласниками шкіл, зокрема, реалізувався проект «Живи і працюй в Україні», тривало тестування на платформі «Моя професія: консультаційна мережа» (у 2019 році тестування пройшли понад 4 тис. осіб).

Освіта

Сумська область входить до трійки областей країни, де один з найвищих чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей

віком три-п'ять років до загальної кількості дітей такого віку, який значно перевищує середній по країні.

За підсумками 2019 року зазначений показник становить в області 92,1%, що перевищує середньоукраїнський показник на 15,7 в.п. (2015 рік – на 18,7 в.п.; 2016 рік – на 19,3 в.п.; 2017 рік – на 18,4 в.п.; 2018 рік – на 16,5 в.п.).

Скорочення показника у звітному році проти попереднього року на 3,6 в.п. пов'язано, зокрема, із створенням додаткових місць у закладах дошкільної освіти – якщо у 2018 році в області створено 460 місць (24 дошкільні групи), то у 2019 році – 330 місць (16 дошкільних груп).

Проводиться робота щодо створення у закладах дошкільної освіти додаткових місць шляхом повернення приміщень, що використовувалися не за призначенням, виведення перших класів із закладів дошкільної освіти на базу закладів загальної середньої освіти, відкриття додаткових груп у функціонуючих закладах дошкільної освіти.

В області спостерігається тенденція до незначного зменшення показника **кількості випускників вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації до загальної кількості населення віком 25-70 років** з 1,5% у 2015 році до 1,2% у 2019 році (2016 рік – 1,4%; 2017 рік – 1,3%; 2018 рік – 1,5%).

У 2015-2019 роках відбувалось постійне зменшення контингенту студентів у закладах вищої освіти (з 40,2 тис. осіб у 2015 році до 34 тис. осіб у 2019 році, або на 15,3%), що пов'язано, зокрема, із скороченням чисельності осіб відповідного віку в області, а також вступом учнів на навчання до вищих навчальних закладів у великих містах або за кордоном.

Поряд з цим, слід зазначити, що за підсумками 2018-2019 років в області спостерігається перевищення кількості випущених закладами вищої освіти фахівців над кількістю прийнятих на навчання студентів (відповідно на 66,3% та 12,5%).

З метою профорієнтації учнів закладів загальної середньої освіти, їх ознайомлення з мережею закладів вищої та професійної (професійно-технічної) освіти області щороку проводиться спеціалізована виставка «Абітурієнт».

У 2019 році затверджено порядок проведення конкурсу на укладення угод серед претендентів на першочергове зарахування до закладів вищої медичної та педагогічної освіти за державним (регіональним) замовленням.

На цей час актуальним питанням розвитку вищої освіти є необхідність впровадження в її програми підприємницької складової, що сприятиме отриманню студентами знань, необхідних для ведення самостійної економічної діяльності.

**Виконуючий обов'язки
Директора Департаменту
економічного розвитку і
торгівлі Сумської обласної
державної адміністрації**

Роман ВАСЕНКО